

Skutki orzecznictwa w sprawie Aranyosi w kontekście ENA, wybrane problemy związane ze stosowaniem ENA

Koncepcyjny materiał wideo

Europejski nakaz aresztowania i karta praw podstawowych:

DR ENA jest unijnym instrumentem współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych, który w miejsce systemu wielostronnej ekstradycji między państwami członkowskimi wprowadził system wydawania osób.

Decyzja opiera się na zasadach wzajemnego zaufania i wzajemnego uznawania, co wiąże się z domniemaniem przestrzegania praw podstawowych przez wszystkie państwa członkowskie.

TSUE przyznał jednak, że w „wyjątkowych okolicznościach” mogą zostać wprowadzone ograniczenia dotyczące tych zasad, jeśli prawa podstawowe nie są przestrzegane zgodnie z wymogami. Przykładem takiej sytuacji jest sprawa Aranyosi, która stanowiła kamień milowy w dziedzinie ochrony i poszanowania praw podstawowych.

Przed sprawą Aranyosi < bardziej rygorystyczne stosowanie zasad wzajemnego zaufania i wzajemnego uznawania

Po sprawie Aranyosi < Test dwuetapowy

Decyzja ramowa Rady w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi (2002/584/WSiSW) (DR ENA)

ENA a zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania

Dwuetapowe badanie odmowy wykonania ENA przez wykonujący nakaz organ sądowy, w świetle art. 1 DR ENA, interpretowanego w powiązaniu z kartą.

Wykonujący nakaz organ sądowy musi dokonać oceny:

- (i) niebezpieczeństwa naruszenia praw podstawowych w państwie wydającym, wynikające z systemowych i ogólnych nieprawidłowości lub dotyczące niektórych grup osób.
- (ii) czy istnieją poważne i sprawdzone podstawy, aby uznać, że zainteresowana osoba będzie narażona na „rzeczywiste niebezpieczeństwo” naruszenia jej praw podstawowych.

W tym celu art. 15 ust. 2 decyzji ramowej wyraźnie upoważnia wykonujący nakaz organ sądowy, jeśli uważa on informacje przekazane przez wydające nakaz państwo członkowskie za niewystarczające do celów podjęcia decyzji o przekazaniu, do wystąpienia o bezzwłoczne przekazanie niezbędnych informacji uzupełniających.

ENA a zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania

Zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania (art. 4 karty):

Warunki pozbawienia wolności

Pierwszy etap: Weryfikacja obiektywnych, wiarygodnych, dokładnych i należycie zaktualizowanych danych dowodzących istnienia niebezpieczeństwa niehumanitarnego lub poniżającego traktowania więźniów.

Systemowe i ogólne nieprawidłowości lub naruszenia dotyczące niektórych grup osób? Jeśli tak, należy przejść do drugiego etapu.

Drugi etap: Weryfikacja czasu trwania tego traktowania, jego skutków fizycznych lub psychicznych, oraz czasami płci, wieku i stanu zdrowia ofiary oraz przestrzeni osobistej dostępnej dla osoby pozbawionej wolności. Ocena powinna ograniczać się do zbadania warunków pozbawienia wolności panujących w zakładach penitencjarnych, w których dana osoba mogłaby ewentualnie zostać osadzona, w tym tymczasowo lub przejściowo.

Istnieją poważne i sprawdzone podstawy, aby uznać, że zainteresowana osoba będzie narażona na niebezpieczeństwo naruszenia jej praw podstawowych? Jeśli tak, należy odmówić wykonania ENA.

ENA a zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania

Zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania (art. 4 karty):

Poważne zagrożenie dla zdrowia ze względu na istniejącą chorobę

Art. 23 ust. 4 DR ENA umożliwia tymczasowe odroczenie wykonania ENA, gdy istnieją istotne podstawy, aby uznać, że przekazanie danej osoby w sposób ewidentny zagrazi życiu lub zdrowiu tej osoby.

Tylko „drugi etap”: Weryfikacja, czy istnieje rzeczywiste ryzyko – z uwagi na istniejącą chorobę – poważnego, szybkiego i nieodwracalnego pogorszenia stanu zdrowia danej osoby lub znaczącego skrócenia oczekiwanej długości życia, mimo braku ryzyka bliskiej śmierci.

W przypadku istnienia takiego ryzyka zastosowanie ma art. 23 ust. 4, a wykonujący nakaz organ sądowy musi zwrócić się do organu wydającego nakaz o udzielenie dodatkowych informacji niezbędnych do wykluczenia tego ryzyka.

Jeśli wykonujący nakaz organ sądowy może wykluczyć istnienie takiego ryzyka w rozsądnym terminie, ENA musi zostać wykonany. Jeśli wykluczenie takiego ryzyka nie jest możliwe, wówczas wykonujący nakaz organ sądowy musi – zgodnie z art. 1 ust. 3 decyzji ramowej, interpretowanym w świetle art. 4 karty – odmówić wykonania ENA.

ENA a prawo do rzetelnego procesu i skutecznego środka prawnego

Poszanowanie praw procesowych, gwarantowane przede wszystkim przez wydający nakaz organ sądowy, jest jednym z najważniejszych elementów systemu ENA. W kolejnej części prezentacji skupimy się na prawie do skutecznego środka prawnego oraz prawie do rzetelnego procesu, gwarantowanych w art. 47 karty.

Niezawisłość organu wydającego ENA

Wydający nakaz organ sądowy musi przestrzegać warunków określonych w art. 6 DR ENA. Ponadto, zgodnie z wykładnią art. 1 ust. 3 przedstawioną przez TSUE, decyzje dotyczące ENA muszą być zgodne ze wszystkimi gwarancjami stosownymi dla orzeczeń sądowych, określonymi w art. 47 karty.

Niezawisłość i bezstronność wydającego nakaz organu sądowego są częścią istoty prawa do rzetelnego procesu: i) Organ ten powinien działać w sposób autonomiczny (czynnik zewnętrzny/niezawisłość) oraz ii) obiektywny (czynnik wewnętrzny/bezstronność). Musi istnieć iii) system odpowiedzialności dyscyplinarnej regulujący niezawisłość tego organu.

ENA a prawo do rzetelnego procesu i skutecznego środka prawnego

Prawo do rzetelnego procesu sądowego (art. 47 karty):

Brak niezawisłości organu sądowego

Pierwszy etap: Weryfikacja obiektywnych, wiarygodnych, dokładnych i należycie zaktualizowanych danych dowodzących istnienia ryzyka rażącego naruszenia prawa do sądu z powodu braku niezawisłości sądów.

Systemowe i ogólne nieprawidłowości lub naruszenia dotyczące niektórych grup osób? Jeśli tak, należy przejść do drugiego etapu, chyba że...

Rada Europy wskazała, że zgodnie z art. 7 ust. 2 TUE stosowanie mechanizmu ENA zawiesić można jedynie w przypadku poważnego i trwałego naruszenia przez jedno z państw członkowskich zasad określonych w art. 2 TUE, z powodu braku niezawisłości sądów w tym państwie.

Drugi etap: Ocena niezawisłości i bezstronności:

Niezależność prokuratury: organ ten musi być niezależny od władzy wykonawczej i podlegać przepisom ustawowym i organizacyjnym gwarantującym jego niezależność.

ENA a prawo do rzetelnego procesu i skutecznego środka prawnego

Prawo do rzetelnego procesu sądowego (art. 47 karty):

Brak niezawisłości organu sądowego

Drugi etap: Ocena niezawisłości i bezstronności

Procedura powoływania sędziów: Warunek „ustanowienia na mocy ustawy” wynikający z art. 47 karty wymaga ustanawiania organów sądowych zgodnie z prawem krajowym oraz powoływania sędziów przez władzę ustawodawczą, a nie wykonawczą.

Nie każda nieprawidłowość w procedurze powoływania sędziów wiąże się z rzeczywistym ryzykiem – musi ona być znacząca.

Weryfikacja składu orzekającego, który rozpatrywał daną sprawę karną, procedury powołania sędziów i ich ewentualnego oddelegowania, środków prawnych dostępnych danej osobie i innych istotnych informacji.

Istnieją poważne i sprawdzone podstawy, aby uznać, że zainteresowana osoba będzie narażona na niebezpieczeństwo naruszenia jej prawa do rzetelnego procesu? Jeśli tak, należy odmówić wykonania ENA.

ENA a prawo do rzetelnego procesu i skutecznego środka prawnego

Skuteczny środek prawny: Sprawa MM

Okoliczności faktyczne: osoba, której dotyczył wniosek, odwołała się od ENA, powołując się na jego niezgodność z prawem i twierdząc, że **został on wydany na podstawie aktu krajowego, w którym nie zarządzono jej aresztowania.**

Zgodnie z art. 8 ust. 1 lit. c) decyzji ramowej ENA musi zawierać informacje dotyczące istnienia wyroku, środka zabezpieczającego, nakazu aresztowania lub jakiegokolwiek innego podlegającego wykonaniu orzeczenia sądowego mającego analogiczny skutek prawny.

Wymóg, aby orzeczenie krajowe umożliwiało poszukiwanie i aresztowanie osoby jest wyrazem dwupoziomowej ochrony praw procesowych i podstawowych praw osoby poszukiwanej, gdyż do ochrony sądowej przysługującej jej na pierwszym poziomie, w trakcie wydawania orzeczenia krajowego takiego jak krajowy nakaz aresztowania, dochodzi ochrona, jaką należy jej zapewnić na drugim poziomie, w trakcie wydawania europejskiego nakazu aresztowania.

W braku takiego orzeczenia krajowego ENA należy uznać za nieważny.

ENA a prawo do rzetelnego procesu i skutecznego środka prawnego

Skuteczny środek prawny: Sprawa *MM*

W tym przypadku pierwszy poziom ochrony zawiódł ze względu na brak krajowego nakazu aresztowania; **organ sądowy odpowiedzialny za wydanie ENA powinien być poddać kontroli warunki obowiązkowe i obiektywnie ocenić, czy wydanie ENA miało charakter proporcjonalny.**

Państwom członkowskim pozostawiono swobodę co do określenia, w jaki sposób zagwarantować ten drugi poziom ochrony. Niemniej, jeśli porządek prawny danego kraju członkowskiego nie przewiduje żadnego środka prawnego, a organ wydający nie posiada właściwości do przeprowadzenia oceny ważności ENA – tak, jak w przedmiotowej sprawie – organ sądowy wezwany do rozpatrzenia tej kwestii musi pośrednio skontrolować ważność ENA.

Decyzja ramowa nie reguluje kwestii skutków prawych nieważności ENA; tak więc ostateczne rozstrzygnięcie należy do sądu krajowego, który musi uwzględnić odpowiednie przepisy prawa krajowego.

Sprawa Melloni dotyczyła **braku środków zaskarżenia zaocznego wyroku skazującego skutkującego wydaniem ENA. Wykonujący nakaz organ sądowy nie może odmówić wykonania nakazu, gdyż zagroziłoby to skuteczności DR ENA.**

ENA a prawo do obrony: Wyrok skazujący wydany zaocznie

Wykonujący nakaz organ sądowy może odmówić wykonania ENA wydanego w celu wykonania wyroku w przypadku, gdy dana osoba nie stawiała się osobiście na rozprawie, w wyniku której wydano orzeczenie (art. 4a ust. 1 DR ENA).

Powyższa zasada ma zastosowanie, gdy osoba, której dotyczy wnioszek, została powiadomiona o dacie i miejscu rozprawy, o prawie do ponownego rozpatrzenia sprawy oraz była reprezentowana przez umocowanego obrońcę, a mimo to nie stawiała się na rozprawie.

Przepis ten ma na celu zagwarantowanie wysokiego poziomu ochrony i umożliwienie wykonującemu nakaz organowi przekazania danej osoby, pomimo że była ona nieobecna na rozprawie, w wyniku której wydano orzeczenie skazujące w stosunku do niej, przy pełnym poszanowaniu prawa tej osoby do obrony.

ENA a prawo do obrony: Wyrok skazujący wydany zaocznie

Pod uwagę należy wziąć dwie kwestie: charakter orzeczenia sądu („rozprawa, w wyniku której wydano orzeczenie”) oraz czy spełniono jeden z czterech warunków.

- Rozprawa, w wyniku której wydano orzeczenie dotyczy tylko ostatniej instancji postępowania, która zakończyła się wydaniem orzeczenia prawomocnie rozstrzygającego kwestię winy zainteresowanego oraz wymierzonej mu kary, takiej jak kara pozbawienia wolności, po przeprowadzeniu ponownego badania sprawy pod względem merytorycznym zarówno co do faktów, jak i co do prawa.
- Warunki uzasadniające wyrok skazujący wydany zaocznie: w przypadku spełnienia jednego z tych warunków wykonujący nakaz organ sądowy nie może odmówić przekazania danej osoby. Niemniej, nawet jeśli warunki te nie zostaną spełnione, wykonujący nakaz organ sądowy musi ocenić postępowanie osoby, której dotyczy wniosek (celowe uniknięcie bycia powiadomionym o rozprawie) i może, z zachowaniem pewnego zakresu swobody, wykluczyć naruszenie prawa do obrony tej osoby.

Prawa podstawowe a ekstradycje między państwami członkowskimi

Jeśli organ państwa trzeciego skierował do organu państwa członkowskiego wniosek o ekstradycję obywatela UE, będącego zarazem obywatelem innego państwa członkowskiego, system ekstradycji należy rozpatrywać w świetle przepisów dotyczących obywatelstwa Unii (art. 21 ust. 1 TFUE) oraz zakazu dyskryminacji ze względu na narodowość (art. 18 TFUE).

Przepisy krajowe chroniące przed ekstradycją wyłącznie obywateli wykonującego nakaz prawa członkowskiego skutkują nierównym traktowaniem, a co za tym idzie naruszają art. 21 TFUE. Takie rozróżnienie może mieć jednak swoje uzasadnienie, jeśli:

- opiera się na obiektywnych przesłankach, oraz
- jest proporcjonalne względem zgodnego z prawem celu (np. zapobiegania bezkarności);
- wspomnianego celu nie można osiągnąć za pomocą mniej restrykcyjnych środków.

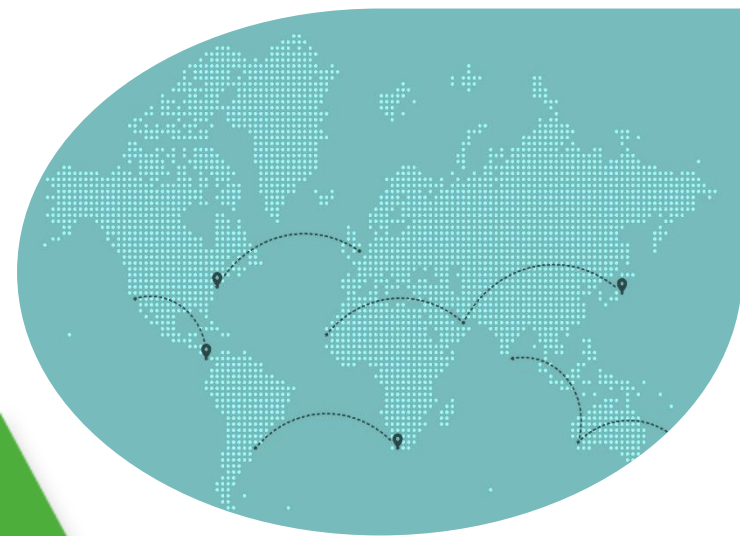
W przypadku braku międzynarodowej umowy o ekstradycji wezwane państwo członkowskie musi poinformować państwo członkowskie, którego osoba objęta wnioskiem jest obywatelem, umożliwiając temu państwu wydanie ENA.

Prawa podstawowe a ekstradycje między państwami członkowskimi

A co, jeśli osoba, której dotyczy wniosek, ma stałe miejsce zamieszkania w wezwanym państwie?

- (i) Należy przeprowadzić test, aby uzasadnić takie ograniczenie.
- (ii) Trybunał Sprawiedliwości wyjaśnił, że obywatele państwa członkowskiego oraz obywatele innych państw członkowskich mający stałe miejsce zamieszkania w wykonującym państwie członkowskim i wykazujący zatem pewien stopień integracji ze społeczeństwem tego państwa znajdują się w porównywalnej sytuacji.
- (iii) Zgodnie z art. 18 21 TFUE osoby mające stałe miejsce zamieszkania w wezwanym państwie, wobec których wpłynął wniosek o ekstradycję sporządzony przez państwo trzecie w celu wykonania kary pozbawienia wolności, powinny mieć możliwość skorzystania z normy, która zakazuje temu państwu członkowskiemu ekstradycji obywateli tego państwa członkowskiego, i mogli odbywać karę na terytorium tego państwa członkowskiego na takich samych warunkach.

Prawa podstawowe a ekstradycje między państwami członkowskimi

Po potwierdzeniu zgodności z art. 18 i art. 21 TFUE organ wykonujący musi ocenić, czy ekstradycja naraża osobę, której dotyczy wniosek, na rzeczywiste ryzyko poddania karze śmierci, torturom lub innemu niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, zgodnie z art. 19 ust. 2 karty.

W tym celu właściwy organ wezwanego państwa członkowskiego musi opierać się na informacjach, które są obiektywne, wiarygodne, konkretne i odpowiednio aktualizowane.